«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»:
Ректори Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ,
профессор Ибодуллозода А.И.

«07» 10 соли 2022

ХУЛОСАИ
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ОМӮЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ

Диссертатсияи **«Поэтикаи сурудҳои халқии тоҷикӣ»** барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.09 – Фолклоршиносӣ дар кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ ба анҷом расидааст.

Қосимӣ Саъдӣ Абдулқодир соли 1992 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айниро аз рӯйи ихтисоси муаллими забон ва адабиёти тоҷик хатм карда, аз соли 1992 то соли 1993 ба ҳайси лаборанти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик, аз соли 1993 то соли 1994 коромӯз – тадқиқотчии кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик ва аз соли 1994 то соли 1997 ҳамчун аспиранти шуъбаи рӯзонаи кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷик ба корҳои илмӣ-таҳқиқӣ машғул шудааст. Ӯ аз соли 1997 то соли 2000 дар вазифаи муовини декан оид ба тарбия, аз соли 2000 то соли 2005 муовини декан оид ба таълим, аз соли 2005 то соли 2007 декани факултети филологияи тоҷик, аз соли 2007 то соли 2008 муовини декан оид ба таълим, аз моҳи январи соли 2008 то моҳи ноябри соли 2008 ёвари ректори Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, аз соли 2008 то соли 2013 ёвари ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, аз соли 2013 то соли 2014 мудири шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон, аз соли 2014 то соли 2017 ёвари вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз моҳи марти соли 2017 то моҳи октябри соли 2017 директори Маркази ҷумҳуриявии муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ, аз соли 2017 то соли 2021 муовини ректор оид ба корҳои таълимии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, аз соли 2021 то соли 2022 декани факултети таҳсилоти ибтидоӣ ва аз моҳи июни соли 2022 то моҳи сентябри соли 2022 мудири кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети филологияи тоҷик фаъолият намудааст. Ҳамзамон, аз соли 1997 ба ҳайси ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷик ба фаъолияти омӯзгорӣ машғул аст. Аз моҳи сентябри соли 2022 то ба ин замон дар вазифаи дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Қосимӣ С.А. соли 1998 дар мавзуи «Бадеияти латифаҳои халқии тоҷикӣ» диссертатсияи номзадиашро ҳимоя карда, муаллифи беш аз 70 мақолаи илмӣ, 5 китобу монография, 3 дастури таълимӣ, 2 дастури илмӣ-методӣ ва 4 васоити таълимӣ-методӣ мебошад.

Роҳбари илмии Қосимӣ Саъдӣ Абдулқодир доктори илми филология, профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Раҳмонов Равшан Қаҳҳорович мебошад.

Мавзуи диссертатсия дар Шурои олимони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ аз 28.02. 2018, қарори №10/7.1 тасдиқ шудааст.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ карда шуд:

Гирдоварию пажуҳиши жанрҳои адабиёти гуфтории тоҷик аз минтақаҳои гуногуни Осиёи Миёна асосан аз солҳои 20-уми асри XX оғоз гардида, то имрӯз идома дорад. Дар тули қариб саду панҷоҳ сол дар натиҷаи заҳмати зиёд аз байни мардум намунаҳои қариб ҳамаи жанрҳои адабиёти гуфторӣ сабт ва таҳқиқ шудаанд.

Дар байни ин мавод матни сурудҳои халқӣ мавқеи хосро доро буда, то имрӯз ба ғайр аз навиштаҳои Р.Амонов, В.Асрорӣ, Б.Шермуҳамадов, Н.Нурҷонов, Н.Шакармамадов, Д.Обидов, Р.Аҳмадов, Р.Раҳмонӣ ва ишораҳои фолклоршиносони дигар таҳқиқи ин жанр ба таври бояду шояд дар шакли рисолаи ҷудогона қарор нагирифтааст. Аз ин ҷиҳат, масъалаи таҳқиқи жанри суруд бояд аз жанри дигари манзум ҷудо гардида, мавриди омӯзиш қарор бигирад.

Дар диссертатсия ба таври муфассал роҷеъ ба поэтикаи жанри суруд ва анвои он баҳс шудааст, ки фақат бо созу овоз сароида мешаванд ва матни онҳо дар маҷмӯаҳои фолклорӣ ё рӯзномаву маҷаллаҳо чоп шудаанд. Вале барои тақвияти фикр ва ба таври муқоисавӣ омӯхтани матнҳои ҷудогона, гоҳе ба матнҳои бойгониҳои шахсӣ, фолклоршиносони номдор ва муассисаҳои илмии дахлдор низ ишора шудааст. Аз ин рӯ, **муҳим ва зарур** аст, ки поэтикаи жанри сурудҳои халқии тоҷикӣ ба таври муфассал ва алоҳида дар заминаи сайри таърихии он, яъне таърихи гирдовариву нашр ва мухтассоти шаклу мазмун, бадеияту иҷрои онҳо дар байни мардум ба риштаи таҳқиқ кашида шавад.

Ба ин ҷиҳат таҳқиқ, таҳлил ва баррасии ин масъалаҳо дар шинохти жанри сурудҳои халқии тоҷикӣ **актуалӣ** аст ва дар илми фолклоршиносии тоҷик моҳияти эстетикӣ дошта, таъсири суруд ба рӯзгори моддӣ ва маънавии мардум дар диссертатсия нишон дода шудааст. Жанри сурудҳои халқии тоҷикӣ бори нахуст ба таври монографӣ мавриди таҳқиқ қарор мегирад. Ҳамчунин, **актуалӣ будани мавзуи таҳқиқ** боз дар он нукта ифода меёбад, ки ки дар диссертатсия ба таври муқоисавӣ ва типологӣ бо сурудҳои халқҳои дигари ҳамзабон, ҳамсоя ва миллатҳои дигари олам изҳори назар шудааст.

Мақсади асосии таҳқиқ ба таври муфассал мавриди баррасии илмӣ қарор додани поэтикаи сурудҳои халқии тоҷикӣ мебошад, ки дар давоми беш аз 150 сол аз байни мардум гирдоварию нашр ва баррасию пажуҳиш

шудааст. Барои амалӣ намудани мақсади аслӣ ҳалли **вазифаҳои зерин** зурур дониста шуд:

- таҳқиқи истилоҳи суруд ва муродифҳои он бар асоси сарчашмаҳои навишторӣ ва гуфторӣ;

- муайян намудани хусусиятҳои жанрии сурудҳои халқӣ ва муносибати он бо истилоҳоти тарона, бадеҳа, даргилик;

- омӯзиши гирдоварӣ ва нашри сурудҳои халқии тоҷикӣ;

- равшанӣ андохтан ба масъалаи пажуҳиши сурудҳои халқӣ;

- муайян намудани анвои сурудҳои халқӣ;

- шарҳи мавзуъҳои сурудҳои халқӣ;

- тавзеҳи сохтор, сабк ва воситаҳои тасвири бадеии сурудҳои халқӣ;

- вариантнокии сурудҳои халқӣ;

- таъйини хусусиятҳои бадеӣ ва ҳунари тасвиророӣ дар сурудҳои халқӣ.

Дар диссертатсия **методҳои муқоисавӣ-таърихӣ** ва типологии илмҳои фолклоршиносӣ, адабиётшиносӣ ва мардумшиносӣ мавриди истифода қарор гирифтааст. Дар ҷараёни пажуҳиш масъалаҳои гуногуни поэтикаи сурудҳои халқии тоҷикӣ равиши кор ва андешаҳои назарии муҳаққиқон ба монанди С.Айнӣ, М.С.Андреев, В.П.Аникин, А.Н.Болдирев, И.С.Брагинский, В.М.Гатсак, В.Е.Гусев, В.М.Жирмунский, Н.П.Калпакова, С.Г.Лазутин, Д.С.Лихачев, Е.М.Мелетинский, Б.Н.Путилов, Б.В.Томашевский, Ю.Г.Круглов, А. Сатторзода, В.М.Сиделников, Р.Амонов, В.Асрорӣ, Б.Тилавов, Х.Шарифов, Р.Мусулмониён, Н.Салимӣ, Н.Нурҷонов, А.Раҳмонзода, Б.Шермуҳаммадов, Н.Шакармамадов, У.Тоиров, Р.Раҳмонӣ, Ф.Азизӣ, Н.Ҳакимов ва дигарон ба назар гирифта шудааст.

Диссертатсия дар фолклоршиносӣ ва адабиётшиносии тоҷикӣ **аввалин таҳқиқи муфассал** дар бораи поэтикаи жанри сурудҳои халқии тоҷикӣ аст. Дар диссертатсия бори нахуст оид ба таърихи гирдоварию нашр ва омӯзишу пажуҳиши сурудҳои халқии тоҷикӣ таҳлил ва

таҳқиқ қарор гирифтааст. Ҳамчунин, мавқеи сурудҳои халқӣ дар рӯзгори маишии мардум ба таври муфассал таҳқиқ шудааст.

Таҳқиқи сурудҳои халқии тоҷикӣ ҳамчун диссертатсияи ҷудогона барои равшан намудани масъалаҳои гуногуни назми гуфтории мардуми тоҷик ва баъзе аз манотиқи тоҷикзабонони Осиёи Марказӣ, барои муҳаққиқони фолклоршинос, донишҷӯён, унвонҷӯйҳо, докторантҳо ҳамчунин, таълифи китоби таърихи фолклоршиносӣ ва адабиётшиносии тоҷикон судманд хоҳад буд. Аз маводи диссертатсия дар таълифи дастурҳои таълимӣ, китобҳои дарсии фолклоршиносӣ, адабиётшиносӣ, мардумшиносӣ ва фарҳангшиносӣ метавон истифода кард. Ҳамчунин, имкон дорад, ки баъзе нуктаҳои диссертатсия дар раванди таълими дарсҳои адабиёти гуфтории тоҷикон, таърихи адабиёти тоҷик, назарияи адабиёт, робитаҳои адабӣ, матншиносӣ, курс ва семинарҳои махсус, фарҳангшиносӣ, кишваршиносӣ, фолклори Шарқу Ғарб, таълифи корҳои курсӣ, номаи хатми бакалаврӣ, рисолаи магистрӣ, диссертатсияи PhD, диссертатсияи доктории илмҳои филология, таърих, мардумшиносӣ, фарҳангшиносӣ ва мусиқишиносӣ мавриди истифода қарор гирад.

Предмети таҳқиқ анвои гуногуни сурудҳои халқии тоҷикист, ки дар нимаи дуюми асрҳои XIX, XX ва аввали асари XXI аз байни мардум гирдоварӣ ва нашр шуда, дар бойгониҳо маҳфуз аст. Ҳамчунин, дар диссертатсия баррасӣ, дастабандӣ ва тавсифи маҷмӯаҳои фолклории «Намунаҳои фолклори тоҷик» (1938), «Фолклори тоҷик» (1940, 1954, 1957), «Намунаҳои фолклори Дарвоз» (1956, 1962), «Эҷодиёти даҳанакии мардуми Кӯлоб» (1956; 1963), «Намунаҳои фолклори диёри Рӯдакӣ» (1958), «Таронаҳои Самарқанд» (1966), «Сурудҳои мардуми Кӯлоб» (2015), матнҳои мунташир дар матбуоти солҳои 20-50-уми асари XX, сурудҳои мавҷуд дар бойгониҳои фолклоршиносон ва аз захираи илмии дастхатҳои ФФТ АМИТ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бойгонии шахсии фолклоршиносони маъруф предмети таҳқиқро фароҳам овардааст.

Муаллиф дар раванди таълифи диссертатсия ҳангоми баррасии масъалаҳои назарӣ бо истифода аз машварати мушовири илмӣ ба таври мустақилона масъалаҳои дар пешгузоштаро ҳал намудааст. Ҳамчунин, **арзиш, аҳамият ва вижагиҳои мубрами** сурудҳои халқии тоҷикиро дар мақола, рисолаи илмӣ ва дастурҳои таълимии худ нашр намудааст. Дар таърихи фолклоршиносӣ ва адабиётшиносии тоҷик бори аввал жанри сурудро ба таври ҷудогона дар партави фарҳанги ниёгон ва дастовардҳои илми фолклоршиносии кишварҳои хориҷӣ таҳқиқ намуда, бо далелҳои илмӣ поэтикаи сурудҳои халқии тоҷикиро аз ҷиҳати сохтор, мавзуъ, сабк ва бадеият мавриди пажуҳиши доманадор қарор додааст.

Муҳтавои таҳқиқ ва мундариҷаи асосии диссертатсияи Қосимӣ Саъдӣ Абдулқодир дар 1 монография ва 19 мақолаи чопнамудаи муаллиф, аз ҷумла 15 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос ёфтааст, ки рӯйхати онҳо дар зер оварда мешавад:

1. Қосимӣ, С. Нигоҳе дар бораи ду варианти суруди «Саршӯён» / С. Қосимӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2020. – №6 (89).– С. 154-157.
2. Қосимов, С. Масъалаҳои таҳқиқи жанри суруд / С. Қосимов // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2021.– №1 (90). – С. 140-144.
3. Қосимӣ, С. Мавқеи суруд ва порчаҳои манзум дар романи «Восеъ»-и Сотим Улуғзода / С. Қосимӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (бахши илмҳои филологӣ). – Душанбе: ДМТ, 2021. – №4. – С. 156-162.
4. Қосимӣ, С. Вижагиҳои жанрии сурудҳои халқии тоҷикӣ / С. Қосимӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2021. – №5 (94). – С. 135-140.
5. Қосимӣ, С. Ҷойгоҳи сурудҳои баҳорию наврӯзӣ дар адабиёти гуфторӣ / С. Қосимӣ // Паёми Донишкадаи забонҳо (силсилаи илмҳои

5. Қосимӣ, С. Ҷойгоҳи сурудҳои баҳорию наврӯзӣ дар адабиёти гуфторӣ / С. Қосимӣ // Паёми Донишкадаи забонҳо (силсилаи илмҳои филологӣ, педагогӣ, таърих). – Душанбе: Нушбод, 2021. – №4 (44). – С. 117-128.
6. Қосимов, С. Аз таърихи истилоҳи суруд ва муродифҳои он / С. Қосимов // Суханшиносӣ (Маҷаллаи илмии Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АМИТ). – Душанбе: Дониш, 2021. – №4. – С. 143-154.
7. Қосимӣ, С. Холиқ Мирзозода – фолклоршинос / С.Қосимӣ // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ). – Душанбе: Дониш, 2022. – №1 (017). – С. 157-162.
8. Қосимӣ, С. Пажуҳиши сурудҳои халқии тоҷикӣ дар давраи Истиқлоли давлатӣ / С. Қосимӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2022. – №4 (99).– С. 170-76.
9. Қосимӣ, С. Масъалаи омӯзиши сурудҳои халқии тоҷикии маросими тӯйи арусӣ / С. Қосимӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2022. – №4 (97).– С. 188-193.
10. Қосимӣ, С. Марсия ё сурудҳои маросими мотам / С. Қосимӣ // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ). – Душанбе: Дониш, 2022. – №3 (020).– С. 155-162.
11. Қосимӣ, С. Нигоҳе ба сурудҳои таърихии халқи тоҷик / С. Қосимӣ // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав (силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ). – Душанбе: Матбаа, 2022. – №1-4 (104).– С. 14-19.
12. Қосимӣ, С. Таҳқиқи сурудҳои «Алла» ва кӯдакона / С. Қосимӣ // Суханшиносӣ (Маҷаллаи илмии Институти забон ва адабиёти

Хоруғ ба номи М. Назаршоев (бахши илмҳои гуманитарӣ). – Хоруғ, 2022. – №3 (23). – С. 100-112.

15. Қосимӣ, С. Проблемаи вариантнокии сурудҳои халқӣ / С. Қосимӣ // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ). – Душанбе: Дониш, 2022. – №4. – С. 148-152.

Монография:

1. Қосимӣ, С. С. Сурудҳои халқии тоҷикӣ ва масъалаҳои таҳқиқи он. – Душанбе: ДДОТ номи С.Айнӣ, 2022. – 262 саҳ.

Кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ диссертатсияи **Қосимӣ Саъдӣ Абдулқодирро** дар мавзуи **«Поэтикаи сурудҳои халқии тоҷикӣ»** кори анҷомёфтаи илмӣ ва муҳимму зарурӣ меҳисобад, ки дар сатҳи баланди илмию таҳқиқӣ таълиф шуда, ба талаботи кори диссертатсионӣ ҷавобгӯ мебошад. Дар ин замина, диссертатсияи мазкур ба ҳимоя аз рӯйи ихтисоси 10.01.09 – Фолклоршиносӣ барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология тавсия мешавад.

Хулоса дар ҷаласаи муштараки кафедраҳои назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ қабул гардид.

Иштирок дошт: 16 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 16 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест, қарори № 3, аз 04.10.2022.

Раиси ҷаласа:
доктори илми филология, профессор,
мудири кафедраи назария ва
таърихи адабиёт **Солеҳов Ш.**

Котиби илмӣ, ассисент **Мерганзода М.**

«Тасдиқ мекунам»:
Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДДОТ
ба номи С.Айнӣ **Мустафозода А.**
«06» 10 соли 2022

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН * ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ОМӮЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ * РАЁСАТИ КАДРҲО ВА КОРҲОИ МАХСУС